



# שערי יצחק

## השיעור השבועי

מפי מרן הגאון  
הרב יצחק רצאבי שליט"א  
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק  
שמ"ני  
אדר שני ה'תשע"ט ב'ש"ל  
בבית המדרש "פעולת צדיק"  
בני ברק

## לק"י

### נושאי השיעור:

השלמה בעניין נתינת צדקה בתפילה, וכיצד לעשות בשבת.

הוספת מקורות לכך שמנהג התחפושות בפורים בא מאומות העולם, ולא שהתחיל מעם ישראל כפי שכתב בספר ארחות רבינו, והתנגדות גדולי ישראל לדבר.

השלמה בעניין אבילות בפורים, והאם מותר לאבל תוך שלושים ותוך י"ב חודש להשתתף בשמחת פורים ולשמוע כלי נגינה.

לגבי המקומות שאכלו "מעצוב" ו"סמנה" בפורים, ארבעה טעמים לכך. השלמה לשיעור מוצש"ק פקודי.



### כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 489



### השיעור מוקדש

להצלחת התינוקת חנה בת ידידנו הרב אהרן חיים יצ"ו,  
ולרפואת והצלחת היולדת תחי'.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק  
יצילם, וישלח להן רפואה שלימה בתוך כל שאר חולי עמו ישראל,  
וימלא כל משאלות לבו ולבכם לטובה, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת התינוקת

חנה בת ידידנו הרב אהרן חיים מעיה"ק צפת ת"ו, ולרפואת והצלחת היולדת תחי'.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וישלח להן רפואה שלימה בתוך כל שאר חולי עמו ישראל, וימלא כל משאלות לבו ולבכם לטובה, אכ"ר.

השלמה בעניין נתינת צדקה בתפילה, וכיצד לעשות בשבת.

הנני צריך להוסיף כמה דברים, עליהם דיברנו בשיעור הקודם, ואם נספיק, נעבור גם לנושאים חדשים.

דיברנו על עניין נתינת צדקה בפסוקי ויברך דויד, או באמירת ובא לציון גואל. הבאנו את מהרי"ץ בעץ חיים המביא את פירוש הכתוב בספר דברי הימים א', שמרה זאת וגו', שהוא מדבר על עניין השמחה שהיתה בהתנדבות בני ישראל, לכבוד ביהמ"ק.

לגבי פסוקי ויברך דויד, כתב מהרי"ץ ותכלאל עץ חיים ח"א דף כ"ג ע"ב בזה"ל, ויברך דויד את יי. ראשי תיבות ודא"י (ר"י ציאה). והוא שם גדול וקדוש, ועיין בספר משנת חסידים. בעז"ה בהמשך נברר זאת. לעיני כל הקהל, שהקהל, כדאמר לעיל, ויקהל דוד, ויברכם על התנדבם וכו'.

דיברנו כי ישנם קהילות האוספים צדקה בעת אמירת אשרי ובא לציון, וגם את שיטתם בעז"ה אנחנו נברר תכף. כעת זכינו למצוא למנהגם מקור חשוב. ואמנם, הפרי מגדים מתנגד למנהג זה, ואילו בעל תורת חיים מיישב, כפי שהבאנו דבריהם בשיעור הקודם. ברם נראה בעזרת הי"ת שמנהג זה אכן נתייסד עפ"י הותיקין, ובמכוון, וכפי שכתב הרב מעבר יבוק. דהיינו לא לחשוב שהמנהג הגיע בלא מחשבה וכוונה מיוחדת, אולי משום שלא הספיקו לאסוף מקודם.

נפתח במה שכתב בעל שני לוחות הברית [של"ה, תולדות אדם רמזי אותיות לחתימת ההקדמה, דף קל"ד], בדברי הימים תמצא בהתנדבות דוד למקדש, הוא והשרים נדבות גדולות ובשמחה, דהיינו בלב טוב, ואז ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל כו', כאשר מבואר בספר דברי הימים.

על כן נכון בעיני המנהג שראיתי בקהילות ארץ ישראל, כשהגבאי הולך לגבות צדקה בבית הכנסת, הולך לאחר ויברך דוד. ואומרים, שכך מקובלים בשם האלהי, האר"י ז"ל. כנראה שבזמנו עוד לא נדפסו כתבי האר"י, לכן הוא אומר באופן כללי, 'אומרים בשם האר"י'. אבל אח"כ הדברים כבר נדפסו.

ואפשר שטעמו, משום כי בהתנדבותו והתנדבות השרים, אז ויברך דוד כו'. על כן ראוי בזה המקום לגבות צדקה. ולא כמו שעושים בשאר ארצות, שהולך הגבאי בעת חזרת שליח ציבור התפילה, ואז אין מחשבת העם על שמיעת התפילה לומר אמן כדינה. על כן טוב ויפה זה המנהג.

באמירת ויברך דויד, יכולים האנשים להפסיק לרגע, ולתת את פרוטותיהם לצדקה, ולהמשיך בתפילתם. משא"כ אם הגבאי גובה בזמן שהש"צ חוזר את התפילה, אומר חונן הדעת וכו', אז הדעת מוסחת בגלל הצדקה, או שבכלל לא עונים אמן. לכן ראוי לגבות בעת אמירת ויברך דויד.

מאידך, בספר מעבר יבוק, שנתחבר על ידי גוברא רבא, מה"ר אהרן ברכיה ממודינא זצ"ל, עליו כתוב בספרים שהיה לו מלאך מגיד מן השמים. כתב בספרו [חלק שפתי רננות, פרק ל"א] בזה"ל, עצה טובה לאדם, שיתפוס מצוה אחת לפחות בקנין גמור, ויתמיד ויזרז בה כל ימיו [עי' ספר חסידים סי' תקכ"ט], ואל יניחנה מלעשותה אפילו בשביל ממון הרבה. בעל מעבר יבוק אומר כי ישתדל האדם לתפוס

ואל ימנע אדם עצמו אפילו יהיה שעה דחוקה לו, מליתן בכל יום שש, או לפחות ארבע פרוטות לצדקה. ואם יהיה בשעת תפלה, מה טוב. אומר בעל מעבר יבוק חידוש, ויפריש אותו בעת אמרו פסוק 'פותח את ידיך'. וישימם בקופה, או יתנם לעני בעת אמירת ובא לציון. מכאן יצא סמך למנהג זה, ליתן צדקה באמירת ובא לציון. שמע מינה שהוא אכן מנהג ותיקין.

וזאת לבד מהחידוש הנוסף שהוא אומר, לתת צדקה, בעת אמירת פסוק, 'פותח את ידיך'. הטעם צריך לומר, כיון שכתוב [דברים ט"ז, י"א], פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לְאֶחִיךָ לְעִנִּיךָ וּלְאֶבְיֶיךָ בְּאֶרֶץךָ, לכן נותנים צדקה כשאומרים 'פותח'. ואמנם, כוונתנו באמירת 'פותח' היא על הקב"ה, בכדי לשבר את האוזן, אומרים כי הוא נותן לנו שפע, כביכול פותח את ידיו, ומשביע לכל חי רצון. אבל על דרך זה גם אנחנו פותחים את ידינו, ונותנים צדקה לעניים, ומי שנותן מקבל.

לפי דיוק דבריו מובן כי בפסוק פותח את ידך, עדיין לא יתן אלא רק יפריש, דהיינו יוציא מכיסו או מארנקו את הפרוטות, יכין אותם, כגון שנייח על השלחן בצד. ובפועל יתן רק לאחר מכן, לתוך הקופה או ליד העני, כשיגיע לובא לציון. ונע"ע פסקי תשובות סי' נ"א אות י"ז ד"ה ובספרים].

לשון המעבר יבוק שם, או יתנם לעני בעת אמירת ובא לציון, ובבוקר. מסביר המעבר יבוק, מדוע דוקא בבוקר, בזמן אמירת ובא לציון? המעבר יבוק איננו אומר, בגלל הפסוק 'שמרה זאת', כמו שדיברנו אז בשיעור. אלא, כי היא תוספת קדושה. וכל מקום שיש קדושה, חיצוני בורח. שאין מקום לחיצוני אלא לפתח או בגדרות, דהיינו, לכוחות הטומאה אין שליטה אלא בכניסה, כמו שכתוב [בראשית ד', ז'], לִפְתָּח חֲטָאת רִבְּךָ, וגם יש להם מקום בגדרות. כוחות הטומאה אינם יכולים להיכנס בפנים, אלא בחוץ.

לעצמו מצוה אחת, והיא תגין עליו, ותקדמהו לעולם הבא.

הרמב"ם [פיהמ"ש סוף מס' מכות] מסביר בזה את מאמר רבי חנניא בן עקשיא, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. צריך להבין, מה הקשר בין הזכיות, לריבוי תורה ומצוות, הרי הדעת נותנת הפוך. כשיש מצוות רבות, קשה לקיימם כולם?

הרמב"ם מסביר, שהקב"ה נתן לעם ישראל הרבה מצוות, כי על ידי כך, אולי יקיים האדם מצוה אחת בשלמות. ביאור הדבר הוא, שישנה שלמות בכוונה, וישנה שלמות במטרות, כלומר, שהמצוה לא נעשתה לשם כבוד, ולא לשם פנייה אישית, גם צריך שהיא תקויים בכל פרטיה ודקדוקיה. וכדומה.

עתה מוסיף לנו בעל מעבר יבוק, כמה תנאים. צריכים להקפיד לקיים תמיד את המצוה הזו, ולא להרפות, אפילו אם יש לחץ והפסד ממון. לא לוותר על המצוה הזו בשום אופן, כי היא מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, כהוא דהוה גמיר מסכת חגיגה לבד, שהובא במדרש רבי תנחומא. הסיפור הזה ידוע, כי הוא כתוב בספר מנורת המאור של מהר"י אבוהב.

המעשה הוא, שהיה אדם שלמד בכל ימיו מסכת חגיגה. אותו אדם היה ערירי, ולא היה עמו שום דבר. במותו לא היה מי שיתאבל עליו, עד שלפתע הגיעה אשה אחת, וישבה והתאבלה עליו. שאלוה, מי את? אמרה, קוראים לי חגיגה. לבסוף הבינו כי היא מסכת חגיגה. כנראה שמסכת חגיגה נשלחה לעולם בדמות אותה אשה, והיא התאבלה עליו.

מוסיף בספר מעבר יבוק, ואמרו בקידושין פרק קמא [ל"ט ע"ב] מי שייחד לו מצוה ולא עבר עליה כל ימיו זה נקרא עושה מצוה אחת שמטיבין לו ומאריכין את ימיו.

עתה עובר בעל מעבר יבוק, לפירוש על דרך הקבלה, מלין לצד עלאין ימלל.

אמנם, פנימה בקודש, אין שליטתו, והיא מגן לתפלה שלא יזנב אחריה עמלק ראש צרים. והקדושה נמשכת ממקום הקודש מלמעלה, ותרד עד סוף המדרגות, שהוא לבית חיצוני טהור, סוד התרגום, ואז הוא עת רצון להמשיך השפע מצדק לצדקה. אלו מדות עליונות, שהם שמות וכינויי הבינה והמלכות, וכן התפארת. כאן הוא רומז כיצד פועלים המדות הללו. לעשות מגן וצנה לקדושה, ולהרבות השפע, ולשים הצדקה בקופה.

כל זה בשחרית. ובמנחה יקדים הצדקה לתפלה, דכתיב [תהלים יז, ט"ו], 'אני בצדק אחזה פניך', ולא יעבור שום יום מימיו שלא יתן צדקה, אם מעט ואם הרבה, ובערב שבת וי"ט יתן כפליים. כיון שהכסף הוא מוקצה, יתן מערב שבת וי"ט מנה אחת אפיים, בבחינת הכנת לחם משנה.

בשיעור הקודם, הרב רועי אציל יצ"ו אמר לנו חידוש משמו של אבי הבן איש חי, שבשבת נתן לעניים פת לחם בביהכ"נ, בגלל שאי אפשר אז לתת כסף. המקור המדויק נעלם אז מאתנו, וגם מהרב אציל שיחי'. בד"כ לא כדאי למסור דברים בע"פ. ברוך ה', מצאתי אח"כ את המקור, ומי שמכיר מקורות נוספים, יודיענו ושכמ"ה.

אנחנו רק נפתח את הדברים, במה שכתוב בספר עוד יוסף חי.

רבינו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי [פרשת ויגש, אות י"ב] כתב בזה"ל, כשאומר ויברך דוד את יי, יכוין ר"ת ודא"י, והוא שם קדוש. כך הבאנו מקודם בשם מהרי"ן. ועולה מספר אה"ה, גם שם י"ה במילואו יו"ד ה"א הוא אותיות הודא"י, ובשם זה עלה משה רבינו ע"ה למרום, וכנוי בשער הכוונות דרוש יוה"כ דף ק' ע"ב, בכוונת הפזמון האוחז, בפסוק הודאי שמו וכו', ע"ש.

בספרי הקטן בן איש חי בפרשה זו אות י"ג, הבאתי דברי רבינו האר"י ז"ל, בחיוב הפרשת שלשה פרוטות לצדקה, באמרו ואתה מושל בכל, ויתנם ב' שלישים ושליש ע"ש.

רבינו יוסף חיים כתב בראשי תיבות 'בסה"ק', כלומר בספרי הקטן, כמו שאמרנו מקודם. הספר בן איש חי נכתב לפני עוד יוסף חי, והספר הנ"ל בא להשלימו. ישנם אנשים שאינם יודעים מה הם ראשי התיבות 'בסה"ק', וחושבים בטעות כי כוונתו לומר, בספרי הקדוש. ואני שואל, וכי משהו חושב כי רבינו יוסף חיים יכתוב על עצמו, כי הוא חיבר ספר קדוש? ברור אפוא כי רבינו יוסף חיים נתכוון לומר, בספרי הקטן, דרך ענוה.

אומר רבינו יוסף חיים, כאן אודיע שיש חסידים שעושים מצות צדקה ע"ד הנז' בפסוק הנז', גם בשבת וי"ט. והוא כי בערב שבת יניח ב' פרוטות תוך חתיכת נייר אחד, ויכתוב עליו שתי פרוטות, ויניח עוד פרוטה תוך נייר אחר, ויכתוב עליו פרוטה אחת ויניח את שתיהם בביתו בחלון, זה בצד זה, רחוקים זה מזה, וכשאומר ביום שבת זאת מושל בכל, יצייר אותם במחשבתו ויאמר בלבו, הריני מתנדב לצדקה את שתי הפרוטות ואת הפרוטה, ויאריך בתיבות עד גמר מחשבה זו. ולמחר במוצ"ש יקחם ויתנם בקופה של צדקה או ליד העני או לגבאי. ההפרשה שעשה מערב שבת, אינה גמורה, כי הוא יכול להתחרט, כיון שעדיין לא נתנם לצדקה. ורק בשבת הוא מתנדב את אותם הפרוטות, שניים בתחילה ואח"כ את השלישית, כפי שראוי עפ"י הקבלה, שתי פרוטות ואח"כ פרוטה נוספת. לכן זה מועיל.

מליץ על כך הבן איש חי ואומר, ונראה לי בס"ד שזה הוא מנהג יפה ונכון, דהמחשבה נחשבת כמעשה בדבר זה. מצינו כיצא בזה, לגבי הרוצה להפריש בשבת תרומות ומעשרות, שהדבר אסור, משום שנראה כמתקן. אולם, אין האיסור אמור אלא בודאי



## שערי יצחק – השיעור השבועי

מיועד בעיקרו להולכי דרכים, בכדי שיחזיק האוכל מעמד במהלך הדרך, ולא יתקלקל. זהו מה שאמרו הפוסקים [שלחן ערוך סי' קס"ח ס"ז], כי לפי רבינו האיי גאון, הוא בעל הפירוש השלישי במושג פת הבאה בכיסנין, שהיא מלשון כוסס, דהיינו שאין הפת רכה, אלא קשה ונכססת. והביא זאת מספר מעשיהם של חכמי הספרדים, שחיבר הרה"ג רבי אליהו מעארך ז"ל. הנה הספר הנז' אינו תחת ידי לראות מקור הדברים.

גם לי אין את הספר הזה, ומי שיוכל למצוא את הספר הנ"ל, לבדוק את מקור הדבר, יבדוק ויגיד לנו ושכמ"ה.

אבל בעל ההערה [אור תורה, טבת שבט ה'תשס"ו, דף שכ"ח] מעיר בצדק, איברא דנאמנים עלינו דברי רבינו יוסף חיים בספר עוד יוסף חי, שהזכיר שיש חסידים שבכדי וכו'. הנה עדות בנו, שבשבת נעשה הדבר ע"י מטבעות כסף, ולא ע"י ככרות.

אם רבי לא שנאה, רבי חייא מנין לו? אם רבינו יוסף חיים מעיד על מנהג אחר, מהיכן הגיע השמועה השנייה?

אולם חושבני שאין צריכים לומר כי הוא טועה, אלא שני הדברים נכונים. יתכן לפעמים שידזמן מצב כזה, ולפעמים אחרת. בשביל לתת ככרות באמירת ויברך דויד, צריכים למצוא עני שיואיל לקבל ג' כעכים, וזה אינו מצוי ומזומן כל הזמן, כי הדבר גם אינו נעים לעני כ"כ. לכן יתכן כי לפעמים אירע שמצא עני בזמן אמירת ויברך דויד, ואכן הוא נתן לו כעכים. אך באופן קבוע, נהג רבי אליהו חיים, כפי עדות בנו, הבן איש חי, להניח המטבעות בחלון וכו'. נמצא כי שני הדברים הינם נכונים.

עוד אפשר לומר, שהעדיף אבי הבן איש חי לתת דוקא מטבעות, והגם שהגמ' אומרת [תענית דף כ"ג ע"ב] על אוכל, מקרבה הנייתיה,

אינו מעושר, או כפי המובא במשניות זרעים לגבי דמאי, כיון שהוא עם הארץ, על ידי שיעשה תנאי מערב שבת. אך אם ישנו רק ספק קל על המעשרות, כגון בזמננו שבדרך כלל ישנם השגחות טובות, עד שקרוב לודאי שהאוכל מעושר, מותר להפריש תרומות ומעשרות בשבת, אפילו בלי תנאי מערב שבת. כך אינו נחשב ממש כמתקן, ובזה לא החמירו.

רבינו יוסף חיים מאריך על כך בזה"ל, ונ"ל בס"ד שלא יכוין בשבת וי"ט הכונות שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות בהפרשת שלש פרוטות אלו בחול, דבזה י"ל שב ואל תעשה עדיף ורק יכוין לקיים בזה הכתוב 'אני בצדק אחזה פניך'.

ויזכר לטוב עט"ר אדוני אבי זלה"ה, אשר חיפש עצה כיצד לתת צדקה גם בשבת, שהיה דרכו להניח בחלון מערב שבת שנים או שלש צבורין של מטבעות כסף בשנים ושלש מקומות, והיה עומד ביום שבת כנגדן, להתנדב אותם לצדקה, וכל צבור יתנדב אותו בשעה בפני עצמה. ולא הייתי שומע מה אומר בפיו כי היה עושה זה בהצנע גדול. נקודה זו ממש מעניינת, שאפילו מבנו הוא הסתיר את הנהגתו. ולמחר לוקח אותם, ומניחם בתוך כיס שמיוחד למעות של צדקה שיש לו. ודבר זה נתחכם לעשותו מרוב חשקו במצות הצדקה, ולכן גם בשבת לא תחסר אצלו מצוה זו. יה"ר זיע"א. ואין בזה חשש בירור בשבת וכמ"ש במגן אברהם. מכאן נראה שאביו היה עשיר, וגם נדיב, שהרי הוא לא הסתפק בג' פרוטות, אלא בכמה וכמה מטבעות כסף.

בקובץ אור תורה [מכתבי תורה סימן ה' אות כ"ג עמוד כ"ט] מובא על אבי הבן איש חי, בשבת היה נותן בזמן אמירת ואתה מושל בכל שוביברך דויד, ג' כעכין לעני, כדי לקיים מצות צדקה לעניים גם בשבת. קראו לכך אצלנו פְּעֵךְ, בלשון ערבי. זהו מאפה מבצק יבש, והיה

כנראה שהדבר תלוי בזמנים. בדורם של חז"ל העדיפו העניים לקבל אוכל, אך בזמננו הם מעדיפים דוקא מטבעות, כי יש לו כבר אוכל, ובמטבעות הוא יכול לקנות בהם מה שירצה.

זאת אנו אומרים לגבי נושא נתינת הצדקה, וברוך ה' שזכינו להקיף קצת את העניין, ולהבינו עם כל הפרטים.

הוספת מקורות לכך שמנהג התחפשות בפורים בא מאומות העולם, ולא שהתחיל מעם ישראל כפי שכתב בספר ארחות רבינו, והתנגדות גדולי ישראל לדבר.

עוד דיברנו [בשיעור שעבר] לגבי נושא התחפשות, ורציתי לחזק את מה שאמרנו, לברר ביתר שאת כי מנהג התחפשות בא מאומות העולם. ואפילו שאנשים גדולים כתבו אחרת, כבר אומר הפסוק [דברים א', י"ז], **לֹא תִגֹּדוּ מִפְּנֵי אִישׁ, וְדֹרָשִׁים עַל כַּךְ חֲז"ל** [סנהדרין דף ח' ע"א], **לֹא תֵאָגֹר אֶת דְּבַרְךָ מִפְּנֵי אִישׁ**. התורה איננה סובלת שקר, לכן אין אנו יכולים לחפות על האמת, למרות שאנשים גדולים טעו בדבר. אותם אנחנו דנו לכף זכות, שאמרו מה שאמרו מתוך חוסר ידיעה, וח"ו לא בכוונה. לכן נביא לפניכם עוד שני מקורות, להראות כי מנהג התחפשות היה נהוג במקור אצל הגויים בעבר, ומה הקלקולים שיצאו ממנו. ואדברה בעדותיך "נגד" מלכים, מאן מלכי רבנן, ולא איבוש.

ישנו 'ספר הליקוטים', שנתחבר על ידי הרמ"ד ואלי ז"ל. עוררנו לזאת, ידידנו הרב יהונתן שבח הי"ו. מה"ר משה דוד ואלי, היה מבית המדרש של הרמח"ל – רבינו משה חיים לוצאטו, בעל מסילת ישרים. הרמ"ד ואלי חיבר ספרים רבים, ומשום מה לא נדפסו ספריו כי אם בשנים האחרונות. בספריו ישנם חידושים רבים ומעניינים בהרבה עניינים. הוא חיבר פירוש על כל התנ"ך, ועוד.

הרמח"ל הוא גוברא רבא, מקובל אלהי, עד כדי שהגר"א רצה להקביל את פניו, אילו היה בחיים. הרמ"ד ואלי היה מראשי בתי מדרשו כאמור, ובעצם תלמיד חבר שלו.

כידוע, ספר מסילת ישרים הוא בעצם בנוי עפ"י הסוד. אומרים בשם הגר"א, כי במסילת ישרים, עד פרק י"א, אין שום מלה מיותרת. חושבני, כי העולם איננו מבין את כוונת הגר"א. וכי לפי האמת לא היה אפשר לוותר על איזו מלת קישור אחת, או כל כיוצא בזה? אלא הפשט בדברי הגר"א הוא, כי הרמח"ל הלביש את מהלכי הסוד, במלים פשוטות, לכן אין שום מלה מיותרת.

הרמח"ל היה מגדולי המקובלים, וחיבר גם ספר הנראה ממש כמו הזוהר. ממש מפליא. היה בעל כוחות עצומים. ממילא אומר הגר"א, כי אם נדמה לך שמצאת איזו מלה מיותרת, דע לך כי הרמח"ל הוכרח לכתבה עפ"י הסוד. סיבת הדבר היא משום, שכל מה שכתב הרמח"ל עפ"י הפשט, הרי הוא מכוון גם לפי הסוד. את החידוש הזה אמר הגר"א, כי הוא הבין את כוונותיו הפנימיות והעמוקות, והבין כי כל מקום שנדמה שישנה מלה מיותרת, אינו כן, כי לפי הסוד אותה מלה מוכרחת, בכדי להשלים את המהלך גם עפ"י הסוד.

כמו שבמקרא, ישנן כמה מלים הנראים דחוקות לפי המשמעות, וחכמי הפשט נתנו תירוץ לפי דרך דרכם. אבל לפי הסוד, כל השאלות מיושבות ומתורצות, ומבינים כי הכל מוכרח להיות כתוב. כך הרמח"ל היה בגדר הזה. כמובן שאין בכוונתנו ממש להשוותם ח"ו, אך גם בספר מסילת ישרים ישנה בחינה כזו, שאין שום מלה מיותרת.

אבל ישנו הבדל בין מסילת ישרים, לספרי הרמ"ד ואלי. בדרך כלל, הרמח"ל חיבר את פירושו לפי הפשט, אף שכוונותיו הפנימיות היו גבוהות מאד. לעומתו, הרמ"ד ואלי נהג באופן

ענין הפסח הטמא של הנצרים, שעושים אותו סמוך אל הפסח הקדוש שלנו, הנה הוא מובן יפה במה שכתבנו במקום אחר על ענין ימי השמחה של כסילות שהוא הקארניואל שלהם, שעושים אותו כדי להשלים תיקון הסט"א, סטרא דשטותא בשלמות. אלא שמיד באים אחריהם ימי העינוי, בסוד "ואחריתם שמחה תוגה". נראה שהמדפיס כאן טעה בהבאת הפסוק במשלי פרק י"ד [י"ג], שם כתוב, וְאַחֲרֵיתָהּ שְׂמֵחָה תִּגְוָה (במקום "ואחריתם" המודפס פה).

וסודם של אלו הימים, לפי שהסט"א גם היא יודעת בודאי שעתידיה הגאולה לישראל, ובחודש ניסן דיקא, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל, ויודעת גם כן שהגאולה של ישראל היא המפלה הגמורה שלה. בסוד, כשזה קם זה נופל. ולכן אחר שנתעסקו להגדיל את השטות ואת הפריצות כפי רצונם, מיד מתחרטים ונכנעים על ידי העינויים והסגופים של ימי הקואדראגיזימ"ה שלהם וכו'.

עוד שם בדף נ"ד, הביא טעם לכך, שהנצרים מתחפשים במסכה בחגם. כבר ידוע שכל מדרגות הנאצלים, הם מתלבשים זה בתוך זה, דא לגו ודא לבר, דא לגו מן דא, דא מוחא ודא קליפה. וכל זה הוא מראש הקדושה עד סוף הקליפה שהיא טומאתה בשוליה, מתתא לעילא עד אין סוף, ומעילא לתתא עד אין תכלית. אך דע כי סוד ההתלבשות הנזכר אינו אלא בז' תחתונות של כל מדרגה ומדרגה ושל כל פרצוף ופרצוף, ולא בג' ראשונות. כי הראשים של כל המדרגות והפרצופים, הם מגולים ונישאים על המדרגות אשר תחתיהם.

והטעם לזה, שאם לא כן מדרגת הטומאה שהם למטה מן הכל, היו נמצאים למעלה גם ממדרגות הקדושה היותר עליונות, אם היה ההתלבשות הזה בכל צד גם בסוד ג' ראשונות, והוא מבואר. לפיכך גזר המאציל שג' ראשונות בכל מדרגה ומדרגה יהיו מגולות ולא

הפוך, והסביר הכל עפ"י הסוד. אפילו לעניינים הפשטיים נתן הרמ"ד ואלי מהלכים עפ"י הסוד. אצלו, חלק הסוד שבתורה היה גלוי, מה שהרמח"ל דוקא נהג להסתיר. ואמנם, גם לרמח"ל ישנם ספרים עפ"י הקבלה, בצורה נגלית, אך דרכו הכללית היתה להסתיר את חלק הסוד.

לעניינינו, בנושא התחפושות, כתב בספר הליקוטים [ח"א דף נ"ג] דברים קשים להחריד. וז"ל, ומה שנוהגים בימי הפריצות שעברו ללבוש לבוש נכרי, וסתר פנים ישימו, דהיינו מסכות, הוא כדי להעמיד את השקר כל מה שיוכלו פנימי ומקיף, סוד הפנימי למלא כרסם בשר ויין ולאכול כל מיני טומאות המטמטמות, והחזיר בראש כולם. אלו הגויים, שהגיעו למדרגות גרועות כאלו, בעיקבות כל התחפושות. הרמ"ד ואלי היה חי באיטליה, וידע כיצד הגויים מתנהגים.

וסוד המקיף – במה שלובשים לבוש נכרי, ובפנים המזוייפים, יתגועשו ויתהוללו ולא ניכרו בחוצות. ומה שמתאבלים כל כך בשבוע אחרונה של ימי פרישותם, עד שמלבישים קדרות את צלמי גילוליהם. כוונתו היא על חג הפסחא, להבדיל מפסח שלנו. בהתחלה חוגגים כמה ימי קרנבל, ואח"כ ימי אבל. אני אינני מכיר את החגים שלהם, אך ניכר שהרמ"ד ואלי אכן הכירם לעומק, וידע היטב גם את הכוונות שלהם.

ממילא הוא טורח להסביר על דרך הסוד, מה טמון במנהגים האלו. ואף אם הם בעצמם אינם יודעים מה שהם עושים, הרמ"ד ואלי הכיר את פנימיות הדברים, ומכח זה כתב את מה שכתב. כי מזלם רואה, ולבם יודע מה שיהיה בסופם, כי קרבו ימי הפקודה, פסח הוא לה', אשר יגאל מידם זרע ברך ה', והמה יגאלו בדם. וְשָׂמַח צִדִּיק בִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחֹץ בְּדָם הָרָשָׁע: וַיֹּאמֶר אָדָם אֶךְ פָּרִי לְצִדִּיק אֶךְ יֵשׁ אֱלֹהִים שְׂפָטִים בְּאָרֶץ [תהלים נ"ח].



מלובשות, כדי שתהיה השגחת הראשים על כל עם ועם אשר תחתיהם, שהם סוד ד' תחתונות.

והנה דע כי האדומיים השנואים, אלו האירופאים. זרע עשו נקרא זרע אדום. שמשמים את בית הפנים – דהיינו מסכה, וכמו שתרגם אונקלוס, מסכה, בית אפי. זהו בית הפנים – בימי פריצותם, סודו להסתיר הפנים העליונים שלא יראו ולא ישגחו, ויתעובו עלילותיהם כרצונם להיות שטופים בכל מיני טומאות. מטרתם הנסתרת היא לעשות דברים שאסור לעשות, ואף אחד לא יודע כי הוא עשאו, ואי אפשר לבוא עמו לדין וחשבון.

לצערנו, רבים מהיהודים למדו זאת מהגויים. היהודים המתפתים מיצרם ועושים כמעשיהם, ענשם גדול מאד, כי הם מגבירים את כח הטומאה, ועוד יוסיפו סרה להסתיר את פני הקדושה יותר מאד אשר כבר היתה מסותרת, דהיינו, אפילו אם לא יעשו עבירות, אסור להם להסתיר את פני הקדושה. או לנפשם כי גמלו להם רעה. שהרי הערלים המתחפשים כנזכר, מסתירים את פני הטומאה בלבד. והם סוד הג' ראשונות שלהם שיש בהם קצת מיתוק, וכוונתם בימים האלה לטנפם לגמרי והראש ימשך אחרי הגוף. אך היהודים הנגררים אחריהם, מסתירים את פני הקדושה, לפיכך גדלה אשמתם, והיודע ואינו חושש גדול עונו מנשוא.

עוד שם בדף ע"ג, עניין הקארניואל"י שעושים הנצרים המתהוללים, כבר דיברנו בו במקום אחר. ועוד יש לדעת דאיהו רוא דתיקונא דשטותא, ולכן ביניהם כל המרבה באותו הזמן להתהולל ולהשתגע יותר הוא יותר משובח, לפי שהוא משתדל יותר למיעבד ההוא תיקונא דשטותא בסוד "לשחוק עושים לחם" שכבר פירשנוהו במקום אחר. ואותו האיוולת שעושים באותו הזמן, הוא שמחה לסטרא דשטותא, מפני שעוסקים לעשות את תיקונה.

וזהו סוד "אולת שמחה לחסר לב". וגם ה"איוולת" צריכה להתקן כל צרכה בעוד שהקב"ה מתרצה להעמידה, והוא עצמו המאיר שכלם של העוסקים בתיקונה והם הבאים משרשה או מתפתים אחריה, להשלים את תיקונה. כדי למהר את מפלתה, בסוד "אם ללצים הוא יליץ". וברוא דכתיב "לפני שבר גאון". כי מי שרוצה לשבר איזה דבר, ישליכנו ממקום גבוה. כן השי"ת מְשַׁגֵּי'א לגוים ויאבדם, כי יפלו מגובה מדרגתם וילכו אחור, ונשברו ונוקשו ונלכדו. וזהו סוד כי כאשר ישחק הרבה ליום אחרון של הקארניואל"י ויעלה לשמים שיאו של הכסילות, מיד בא אחריו יום האפר, ונופל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, בסוד "לפני שבר גאון" ובסוד "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע, כגללו לנצח יאבד, רואיו יאמרו איו".

ומה שקוראין אותו קארניואל"י, הוא בסוד "קץ כל בשר", דהא סטרא בישא כל תיאובתה איהו לבישרא, ויגוע כל בשר יחד ביום האפר, ולכן באים אליהם ימי הדאגה והעצבון על מיתת הבשר, כי מזלם רואה ולבם יודע שאבדה תקותם. רשע יראה וכעס, שניו יחרוק ונמס, תאות רשעים תאבד. אלו דברים מאד גבוהים ונסתרים, ממש קשה להבינם לגמרי, דהיינו לרדת לסוף דעתו.

עכ"פ אנחנו צריכים לדעת כי לפי מדרגתנו, הטעם שקוראים לכך קרנבל, כמו שאמרנו בשיעור הקודם, הוא בבחינת הכתוב [שמואל א' כ"ה, כ"ה], כִּי בְשֵׁמוֹ פֶּן הוּא, נָבֵל שְׁמוֹ וְנָבֵלָה עִמּוֹ. עוד כתוב [דברים ל"ב, כ"א], פָּגוּי נָבֵל אֲבָעִיסִם.

נראה לי כי הרבה פעמים רואים כל מיני דברים בעולם, והם סימנים ממעל, לתקן את פעולותינו. לצערנו, נתקיים בנו הפסוק בתהלים [ע"ד, טז], אוֹתֵיתִינוּ לֹא רָאִינוּ. אֵין עוֹד נָבִיא, וְלֹא אֲתָנוּ יָדַע עַד מָה. אין לנו נביאים שיגלו לנו עניינים וכוונות נסתרות בעולם, אבל בכל זאת עדיין הקב"ה מגלה לנו את אותן הכוונות

מה"ר אפרים מלונטשיץ גם יצא חוצץ כנגד מנהג התחפושות, וז"ל, וישנו את טעמם ומראיהם, לתת על פניהם מסוה עד שנהפך לאיש אחר, ואין לו מכיר, כי לכולם יהיה חליפות שמלות. היו לנשים, כי על גבר יהיו כלי אשה, וכל הנשים יתנו על פניהם כסות עיניים, עד אשר כל רואיהם לא יכירום ולא ידעו ולא יבינו מי ומי ההולכים עדרים עדרים, פעם בחוץ פעם ברחובות. הכזה יהיה יום משתה ויום רצון לי"י? וכי זאת השמחה שרוצה הקב"ה? מאין להם סמך למנהגים מקולקלים כאלו... וא"כ ראוי למנוע העם מכל המעשים המקולקלים האלו.

קיצור הדבר, עמלק הצליח... אבל ברוך ה' שגדולי ישראל עמדו בפרץ, ופעלו לצמצם ולגדור את התחפושות כמה שאפשר, אבל עדיין הננו רואים כי בשוליים ישנם אנשים שעושים מעשים אשר לא ייעשו. לכן צריכים לפקוח עיניים.

אנחנו חוזרים ואומרים, אין בכך שום קדושה, ושום דבר. גם אם נוהגים כך כיום הילדים והילדות בבתיספר ותלמודיתורה בגלל הלחץ החברתי, שאין ברירה אחרת, שיראו עד כמה שאפשר, להתחפש לדברים טובים וכשרים. אם נלך כנגד החברה, הדבר עלול להזיק לחינוך הילדים, לכן כאמור להשתדל לפקוח עיניים שיצאו מכך רק דברים טובים.

השלמה בעניין אבילות בפורים, והאם מותר לאבל תוך שלושים ותוך י"ב חודש להשתתף בשמחת פורים ולשמע כלי נגינה.

הזכרתי בשיעור שעבר בקצרה את עניין האבילות בפורים לא אליכם, ואמרנו כי מסתעף משם נפקא מינה, גם לאנשים הנמצאים בתוך שנה למיתת אביהם ואמם, כיצד יתנהגו בימי הפורים. השאלה אינה רק על פורים, אלא גם על חול המועד. רבים שואלים את השאלה הזו, והנני רוצה להעמיד ולברר

בדרכים נסתרות, על ידי שנותנים הגויים או הרשעים לכמה פעולות מסוימות שם, וחושבים כי כך הוא בשפת הגויים, ואין מה להתעמק בכך. אבל הדבר אינו כן. אם מתבוננים גם בלשון הקודש, מבינים כי יש משהו נסתר הרמוז בשם שקבעו לו הגויים, וממילא יודעים מה רצה הקב"ה לרמוז לנו בזאת.

דוגמא למשל, ממה שמכנים האומות, "פצצה אטומית", כשמתעמקים מבינים על מה בא העון ההוא, כיון שלבבות האנשים אטומים... פצצה אטומית, באה מדה כנגד מדה. מי שיבדוק ימצא עוד כהנה וכהנה, ופעמים אחרות יצא לנו לדבר על עוד עניינים כאלו, שרואים אצל אומות העולם כי הם קוראים לכוחות ולהמצאות שלהם בכל מיני שמות מסויימים, כביכול עפ"י שפתם, ומפני קדושת המקום לא נזכיר ונפרט כעת את אותן השמות, ומי שיתבונן ימצא כי טמונים בכך רמוזים כמעט גלויים ממש, רק צריכים לחשוב מעט, שני צעדים קדימה, להבין מה רצה מאתנו הקב"ה, ועל מה הגיע העונש.

הערה מהקהל: ידוע לי כי לנצרים ישנו חג, לבד מהקרנבל, שהם מתחפשים במשך כל הלילה.

תשובת מרן שליט"א: צריכים לחפש בכל דבר אחר שרשו.

לבל יחסר המזג, שלא יחשבו כי רק גדולי הספרדים מתנגדים לכך, נביא גם את אחד מגדולי האשכנזים, מה"ר אפרים מלונטשיץ, בעל 'כלי יקר' על התורה, תלמיד מהר"ל מפראג, בספרו עוללות אפרים [ח"א דף שע"ה]. בקובץ אור ישראל [מאנסי קובץ שביעי, שנה ב' ג', דף קכ"ז] כתבו עליו כי היה תלמידו של מהרש"ל, אך לי זכור כי היה תלמידו של מהר"ל. ושמה הוא היה תלמידם של שניהם. מי שיחפש, ימצא.

[הערת העורך: לפי מה שמצאתי בקורות חיי בעל כלי יקר, אכן רבו המובהק היה מהרש"ל, אך הוא כיהן בנוסף, כ"עוזרו" של מהר"ל מפראג, וגם מילא את מקומו אחרי פטירתו. ע"כ].

את יסודות ההיתר כעת, בפרט משום שבעבר אמרנו ופרסמנו הוראה אחרת, לאסור את הדבר.

אנחנו פוסקים למעשה, כי כיון ששמחת הפורים היא מדרבנן, נוהגים בו כל דיני אבילות. המנהג הזה אינו מיוחד דוקא לתימנים. בעבר רבים נהגו כך גם מעדות אחרות, ובמשך הזמן נשתנו הדברים, עד שכיום, לפי הידוע לי, נשתייר המנהג רק אצל התימנים. עניין האבילות בפורים מפורסם בכל קהילות תימן, בכל המחוזות, מהצפון ועד הדרום, הן שאמי והן בלדי. נדמה לי כי אין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צֻנְחָה [תהלים קמ"ד, י"ד]. אין מי שנוהג אחרת. הדבר השתנה מעט כיום בדורנו, כי בעיקבות מיוזג העדות, המסורת נתבלבלה מעט.

בתכלאל עץ חיים [ח"א דף קס"ו]. כתב מהרי"ן בזה"ל, כל דברי אבילות נוהג בחנוכה ופורים (הרמב"ם פרק י"א מהלכות אבל). וכן פסק כאן בשלחן ערוך. וכן המנהג לנחם האבל. ומשמע שאסור לצאת מפתח ביתו, וכן נראה דעת השלחן ערוך, דלא כרמ"א. ועיין מגן אברהם ז"ל.

בש"ע המקוצר [סי' קכ"ב סעיף כ"ח] פירטנו בס"ד יותר את ההלכה הזו. כך כתבנו שם, מנהגינו כדעת הפוסקים הסוברים שכל דברי אבילות נוהגים בפורים, כגון איסור רחיצה, וחליצת מנעלים של עור, ושיבה עלגבי קרקע, ועטיפת הראש. וכן אומרים לאבלים נוסח הניחום כבשאר הימים. ואסור להם לצאת מפתח ביתם. אלא מקצת הקהל באים להתפלל אצלם, כמו שבאים לביתם בכל השנה, ולא רק בערבית אלא גם בשחרית, וקוראים שם את המגילה. וצריכים הם לילך אחר כך לבית הכנסת להוציא ספרתורה ולקרות בו תלתא גוברי פרשת ויבא עמלק.

נשאלת השאלה, בימי השבעה, הדינים ברורים לדידן שנוהגים ענייני אבילות, אך יש לדון

באבל תוך שלושים יום של קרוביו, או על אביו ואמו כל י"ב חודש, שהדינים בהם שווים פחות או יותר, האם יכול להשתתף בשמחת פורים?

ברור כי סעודת פורים היא מצוה, אבל בכל השנים הוא רגיל לעשות שמחה גדולה, להזמין את קרובי המשפחה, או שהולך בעצמו לסעוד סעודתו לבית המשפחה. יש גם ששמחים בזמנינו עם כלי נגינה וכלי שיר. לפעמים מצוי שהולכים לישיבה, ושם יש שמחה גדולה ביחד עם החברים. קל וחומר שקשה לאסור, למי שיש לו תפקיד בישיבה, ובודאי אם הוא ראש הישיבה, כי אז השמחה תושבת קצת. וכן הדין בר"מ, או במורה ורב בתלמוד תורה, שבאים אליהם התלמידים ושמחים. ישנם הבאים לבתיהם של רבנים, ומנגנים, שרים ורוקדים. צריכים לברר האם מותר לו לשמוח ולשיר עמם, לפחות בלי כלי נגינה כלל, או שהדבר אסור?

בעבר אסרנו זאת. הדבר נדפס בשערי יצחק [תרומה ה'תשע"ח, שאלה האחרונה בסוף השיעור], וכך כתוב שם, שאלה מהקהל: מה יעשה בפורים מי שאבל על אביו או אמו, האם לא ישמח עם ילדיו?

תשובה: ללא כלי נגינה אפשר להקל, כי אין אבילות בפרהסיא, ומצות היום שישמח, אבל יצמצם קצת בלי ריקודים, ובלי כלי נגינה ממש. אם זה רק טיפ, שפיר דאמי. אין בטייפ רוח חיים. הוא איננו כלי נגינה אמתי. אבל יראה לצמצם כמה שפחות.

אינני זוכר על מה נסמכתי בדיוק כשכתבתי זאת, אך מסתבר מן הסתם כי דברי הפסקי תשובות עמדו אז לנגד עיני, שגם הוא פסק כן [סימן תרצ"ו סעיף ז'] בזה"ל, משנה ברורה ס"ק י"ב: ומכל מקום יראה למעט במיני שמחה שעושין – ולכן אסור לו ללכת לְמִרְיָעוֹ או לביהמ"ד לשמוח בסעודת פורים ברב עם, כפי שנהוג בהרבה קהילות, וכ"ש אם יש שם כלי

בהערתו שם כתב בעל פסקי תשובות את מקורות הדין בזה"ל, אף דכתב שם הרמ"א דאין לילך לשום סעודת מריעים, אף של מצוה, מ"מ כיון שדרכו לילך בכל שנה ושנה הוה ליה אבילות בפרהסיא אם ימנע מכך, ולכן מותר עפ"י התנאים שביארנו, וכן מתבאר בפני ברוך פ"כ סעי' כ"ט בשם בעל מנחת יצחק שהתיר בזה אף בחנוכה, וא"כ כ"ש בפורים.

חנוכה עוד יותר חמור לאבל, כי בימים אלו אין מצוה לסעוד סעודה, כנפסק בש"ע [סימן תר"ע סעיף ב'], ריבוי הסעודות שמרבים בהם, הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. נמצא כי בפורים יש מקום יותר להתיר. (אמנם בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' קס"א אוסר. מדובר שם בחנוכה, לא בפורים, כך בדקתי בפנים, וכמ"ש שם). וכן עולה עפ"י דברי הגשר החיים פכ"א ז' – ט' עייש"ה, וכן מורין למעשה. כנראה שהוא דיבר עם רבנים תלמידי חכמים, ומתוך כך הוא כתב מה שכתב בפנים הספר, למרות שהדברים אינם מפורשים בכתובים.

כפי שהקדמתי, הייתי תמיה על פסק זה, וזה היה בבחינת אין ולא ורפיא בידיה. אמנם בזמן שערך ידידנו הרב אלעזר יוסף יצ"ו את הקונטרס ויעל משה, לע"נ אביו, שאלני שוב את השאלה זו, ואז הכרענו לקולא, וכך הודפס שם [דף י"ד], שמחה וניגונים ביום הפורים. מובא בחזון עובדיה דף ק"פ הערה ח', וכן בפסקי תשובות הלכות פורים וכו', שמורים למעשה כך, "בסעודת פורים יכול האבל להשתתף כבכל שנה, אך אם יש שם מיני זמר, ימנע האבל מללכת לשם".

ושאלתי למור"ר שליט"א את דעתו בעניין, והשיב דנראה שאם ימנע מללכת אף למקום שיש מיני זמר, יתלו זאת מחמת שהוא אבל, מותר אף ללכת לשם, ולעשות כמעשהו בכל שנה, דבכלל אבילות בפרהסיא חשיב. ולא נראה לחלק בין הסעודה לבין מיני זמר וכו'. אמנם, אם יוכל להימנע ולא ללכת מסיבה

זמר. כאן הוא דיבר תחילה על אבל בתוך שבעה, וכפי מנהג האשכנזים שאין אבילות בפורים, אבל הוא הוסיף כי בכל זאת צריך האבל להחמיר לא ללכת לבית המדרש לשמוח יחד עם כל החברים, אלא ישב וישמח בבית.

וכל זה גם בתוך שלושים לאביו ואמו, אף שסעודת פורים היא סעודה של מצוה. אולם תוך י"ב חודש לאביו ואמו ותוך ל' לשאר קרובים, אם נוהג בכל שנה ושנה לסעוד ולשמוח בשמחת פורים עם מריעיו, מותר לו לילך לשם, ובתנאי שאין שם נגינה בכלי זמר, ולא ישתתף בריקודים. אפשר לשיר בפה, אבל לא להשתתף בריקודים. ואם יש כלי זמר, אסור להשתתף בכלל.

כך גם אנחנו הורינו בעבר, בשנים הראשונות. אבל בשנים האחרונות, כששאלוני שוב את אותה השאלה, התבוננתי בזאת, ובמה שהחמיר הפסקי תשובות, ולא התקבלו דבריו בעיני. הסיבות לכך הן שתיים.

האחת, משום שפתחתי את כל המקורות שציין בהערתו שם [מספר 34], ובכולם לא מובאת חומרא זו.

שנית, שעיקר הדבר תמוה, מהו ההבדל? אם היתרנו לאבל ללכת לבית מרעיו, משום שאין אבילות בפרהסיא, כי כיון שנמצא שם בכל שנה, אינו יכול להתחמק מלבוא, אא"כ תהיה אבילות בפרהסיא. ישאלו כולם, מדוע לא בא בן ישי? [שמואל א' כ', כ"ז]. אלא ודאי מכיון שהוא אבל, א"כ זו אבילות בפרהסיא, והיא אסורה. ממילא אפשר להוסיף על דרך זו, עתה כשהגיע למקום השמחה, עדיין יכולים לשאול, מדוע אינך משתתף בריקודים? ממילא יבינו כי הוא נמנע בגלל האבילות. גם זה נחשב אבילות בפרהסיא.

החילוק ביניהם אינו מובן לי.

אחרת, ולא יתלו שהוא בכלל אבילות, שפיר דאמי.

אם האבל אינו הולך בכל שנה למקום השמחה, כגון שלעתים הולך לישיבה פלונית, ולפעמים הולך למקום אחר, הרי הדבר אסור, כיון שאין האנשים יודעים להיכן הלך בדיוק, והאבילות שלו אינה נרגשת. גם אם חלק מהמשתתפים רוקדים, וחלקם אינם רוקדים, בגלל סיבה אחרת או כללית, אזי האבל צריך להימנע, כיון שלא ניכר שאינו רוקד משום האבילות. הרי יש עוד שאינם רוקדים, אפילו שאינם בתוך שנה.

ומכל מקום גם שם ימעט לפי העניין, דהיינו, אם שמחת הפורים נעשית בביתו בכל שנה, עם כלי נגינה, והשנה הוא נמנע, הרי האבילות ניכרת בפרהסיא, ואסור. אבל אם לפעמים הוא עושה עם כלי נגינה, ולפעמים אינו עושה, יש להימנע באותה השנה, כיון שלא מוכרח לרואים כי ההימנעות נעשתה בגלל האבילות. אבילות בפרהסיא פירושה, שאין הבנה אחרת להימנעותו, אלא מחמת האבילות.

וכך שמעתי ממו"ר הגאון הרב משה יוסף טישלר, דומ"ץ מעגלי צדק וראש קבוצת הלכה בכולל ברסלב, שכך היה מורה מורו ורבו הגה"צ ר' משה הלברשטאם, מרבני בד"ץ העדה החרדית, שכל מקום שהולך בכל שנה, אף שיש שם מיני זמר, מותר לו ללכת. שמחתי לראות זאת.

נחזור שוב על מה שפסקנו. מה שנוהג האבל בכל שנה, ואם הוא יימנע מכך בפורים, ייראה כאבילות בפרהסיא, מותר. אבל אין ההיתר אלא עד צאת הכוכבים. אפילו שישנם אנשים הממשיכים את סעודת פורים, כמה שעות בתוך הלילה, על האבל להימנע משמחה אז, כיון ששמחה זו כבר אינה מצות היום. כי למרות שכך נוהגים אנשים מדעת עצמם, אין מצות השמחה נוהגת אלא ביום, ולא במוצאי פורים. ולמרות שהלילה הוא פורים דמוקפין, אין הדבר משמעותי לגבינו, בני הפרזים.

אח"כ ראיתי שוב במשנה ברורה הוצאת דרשו, שהביאו כך גם בשם הגרי"ש אלישיב, שמותר לו כלי זמר, ושוב שמחתי שכיוונתי לדעת גדולים. אבל הובא שם עוד בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א כי אפשר להמשיך את השמחה גם בערב, שלא כמו שאמרנו מקודם, וצריכים לברר את הדברים בס"ד.

כך כתבו שם [דרשו ח"ו, מילואים עמוד 139, סימן תרצ"ו הערה 28], אבל שהתחיל לאכול סעודת פורים בחברת אנשים קודם השקיעה, והגיע צאת הכוכבים, דעת הגר"ח קנייבסקי שיכול להמשיך לאכול ואינו צריך להפסיק. על נקודה זו נדבר בעז"ה בהמשך.

ולעניין שמיעת כלי זמר לאבל, [שלא בתוך השבעה] בסעודת פורים, דעת הגרי"ש אלישיב שמותר לו ליהנות ולשמוע כלי זמר משום שמחת פורים. ולעניין האם מותר לו לנגן בפורים בכלי זמר ולשמח אחרים, כתב הכף החיים שמותר, אם הוא לאחר שלושם על אביו ואמו, או לאחר שבעה על שאר הקרובים. ביאור השאלה האחרונה, באבל שנוהג לנגן בעצמו על כלי שיר, שהתיר לו הכף החיים לנגן גם בפורים, ומקורו מהספר שו"ת זקן אהרון [סי' רי"ג]. והביאוהו הרבה אחרונים, ומתוכם החיד"א בשו"ת חיים שאל [ח"א סי' נ"ג], וגם מהרי"ץ מעתיקו בשו"ת פעולת צדיק [ח"ב סימן ע"ח].

צריכים להדגיש במיוחד, כי נראה שמהרי"ץ גם הוא פוסק כדעת הרב זקן אהרון. כיון שיש מקום לדון, וכך אמנם טען לי מישוהו, אולי כל ההיתר הוא לדידהו בני אשכנז הסוברים כי בפורים לא נוהגת אבילות. אפילו אבל שהוא בתוך השבעה, מתנהג בפורים כמו בשבת, ולא מתאבל. משא"כ לדידן בני תימן המתאבלים גם בפורים, שמא גם ייאסר עלינו להשתתף בשמחת פורים עם חברים בכל שנת אבלו, ואין צריך לומר בתוך השלושים, כי אנחנו מחמירים יותר?

אעפ"י שמהרי"ץ רק העתיק את תשובת זקן אהרן, ולא הוסיף כלום, ובכה"ג אנחנו אומרים שכתב זאת רק למזכרת כידוע, אבל זה בדרך כלל כשיש לכך סתירה מדברים במקום אחר. משא"כ בנדון דידן.

אם ישנו אבל לא אליכם, נוהגים אצלינו כי האבל אינו משתתף בשירה בכל שנת האבל. ממילא, גם מה שהתרנו לו להשתתף בשמחת פורים, היינו שלא ישיר בעצמו ביחד עם הציבור. ומה שהתיר הכף החיים לאבל לנגן בפורים, היינו באבל שמתפרנס מניגונים, אבל אבל רגיל, לא ישיר בעצמו. מקובל אצלינו אפילו בשבת לא לשיר, ואפילו ביו"ט. אמנם, לא יאמר כי הוא לא שר מפני אבילותו. והדבר אינו נחשב כאבילות בפרהסיא, כי אפשר לטעות ולומר שאינו שר מפני איזו סיבה אחרת, כגון שהוא צרוד, או שסתם אין לו חשק לשיר.

זכורני בעבר, לפני שנים רבות, ישבנו במסיבה בבית אבלים, אצל בני משפחתו של הרב אבישלוס בן חיים ז"ל. המבוגרים עוד זוכרים כי הוא היה מנהל של בתי אבות פוניבז'. היה זה במשך השלושים לפטירתו. ישבנו שם כמה אנשים, ביחד עם הרה"ג לוי קשת זצ"ל, ועוד.

באנו לבקר שם בשבת בבוקר, אחרי הסעודה השנייה, וישבנו ואמרנו דברי תורה, ביחד עם הגעלה, אך נמנענו כמובן מלשיר שירי שבת. לפתע שאל אחד, "מדוע לא שרים, הרי שבת היום?". השבנו לו, הרב קשת ואני, "לא נוהגים לשיר בבית האבל". שב אותו אחד ושאל, "אבל לפי הדין, האם יש איסור בזה? מדוע אתם נמנעים?".

למרות שלפי הדין מותר, נוהגים להחמיר ולא לשיר. לפי האמת זהו דבר הטעון הסבר, הרי זו אבילות בפרהסיא? התשובה היא כי ישנם משפחות שאינן שרות בכל שבת, וממילא אין הכרח לפרש את ההימנעות משירה משום האבילות. הכלל הוא, מה שניכר וידוע כי

השבתי לאותו שואל, עיין תשובת מהרי"ץ, ח"ב סימן ע"ח, דף צ'. והכוונה, מהרי"ץ הרי פוסק כי אבילות נוהגת בפורים, וגם הזקן אהרן נוקט כך, ובכל זאת הם אומרים במפורש כי אין החומרא נוהגת אלא בשבעה, ולא בשלושים, ובודאי גם לא במשך הי"ב חודש. ממילא ברור כי כל החומרא נוהגת דוקא בשבעת ימי האבילות.

מהרי"ץ בתשובתו שם כתב כך, בס' זקן אהרן סי' רי"ג כ' וז"ל, אף על פי שהחכמים נחלקו בענין אבילות בפורים אם נוהג, מ"מ כבר נהגו כדעת האומרים שנוהג אבילותו, דהא לא אשכחן בשום דוכתא בתלמוד דמסתפקי לגבי פורים כדמסתפקי לגבי עצרת ור"ה ויוהכ"פ. ועוד דהא מדאמר בגמ' שמחה, מלמד שאסור בהספד משתה, מלמד שאסור בתענית, משמע הא לשאר מילי לא. וכן השיב רש"י בתשובה מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות וכו' ע"ש. כוונת רש"י לומר, מנין יש לנו כח לדחות את האבילות בפורים, הרי כל השמחה בפורים היא מדרבנן, כיצד היא יכולה לדחות אבילות ששרשה ועיקרה מן התורה, כפי שקראנו בפרשתנו שאומר אהרן [י', י"ט], וְאֶבְלָתִי חֲטָאת הַיּוֹם, הַיּוֹם בְּעֵינֵי יי. [ע"י רמב"ם ריש הל' אבל].

עוד כתב מהרי"ץ [בתשובתיו שם סימן ע"ח], וכן השיב רש"י בתשובה, מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות וכו'? מ"מ דוקא אבילות זו, אבל אבילות ל' וי"ב חדשים לאביו ולאמו, נראה שלגבי פורים הוי בטל, שהרי אבל חייב בכל מצוות האמורות בתורה. וכן נראה מדתניא במסכת שמחות, על כל המתים אסור לילך לבית השמחה עד ל' יום, על אביו ועל אמו כל י"ב חדש, אלא א"כ היתה לשם מצוה, ע"כ. משמע שכל לשם מצוה, שרי. והכא שסעודת פורים מצוה, שרי. הנה מפורשת לנו דעת מהרי"ץ, כי גם הוא סובר שהדבר מותר לגבי הנושא המדובר שם, וממילא יובן כי כן הוא גם בעניינינו.



נמנעים ממנו מפני האבילות, נחשב אבילות בפרהסיא. כיון שישנם אנשים שאינם שרים בכל שבת, ממילא אינו נחשב כאבילות בפרהסיא. [כמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת נשוא דף ח"פ].

אמנם, ההוא לא הרפה, ושב והתעקש והקשה, "לפי הדין, וכי יש איסור? מדוע נימנע?"... לפי הדין? אינני יודע, כיצד נפלו לי מן השמים המלים הנכונות. אמרתי לו, "בבקשה ממך, אל תעורר את הדינים..."

**שאלה מהקהל:** מה ההלכה במשפחה שרגילים לשיר בכל שבת ושבת?

**תשובת מרן שליט"א:** שישירו שאר בני הבית, והוא ישתוק.

אמנם, ישנם אנשים הממונים תמיד להיות ממנהיגי ומראשי המסיבה, ואם הם יימנעו מלשיר, בזמן שיודעים האנשים כי קולם אינם צרוד, כולם יבינו שהמניעה משום האבילות. מסתבר כי לאנשים כאלו יתכן שמותר לשיר. "פסיק רישיה" שהוא אבל. ישנם ראיות ליסוד זה מהפוסקים [מהרי"ל, כעיוין מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"א סי' ס"ו אות ד' ד"ה וראיתי], כגון לגבי לבישת בגדים בשבת שלפני תשעה באב, שיש מבני אשכנז המחמירים אפילו בבגדי שבת, ללבוש אז בגדים פשוטים, כיון שישנם עניים שלא מחליפים את בגדיהם. זהו חידוש, אך הנני אומר רק בשביל להבין את ההגדרות.

**בספר** שונה הלכות עם תורת המועדים [להר"ד קולדצקי נכד הגר"ח סימן תרצ"ו סק"ת, מדף תכ"ז] כתב כך, כמה פרטים בדיני אבילות בפורים. א'. סעודת פורים, מותר לאבל לאכול בחבורה אפי' מחוץ לביתו, כיון שהוא עצמו מחוייב בה, [ומצווה לאכול בחבורה כמו שנאמר "משפחה ומשפחה" ע"י במ"ב סי' תרצ"ה]. [ואפי' בתוך שבעה, דכיון שהוא ממצות היום א"כ מותר לאבל לאכול בחבורה דהרי אבל חייב בכל המצוות] [זקן אהרן סי' רי"ג].

נקודה נוספת שהוא מוסיף, שלפי ענ"ד היא יכולה אולי להיות נכונה לבני אשכנז, אך לא לדידן. עכ"פ לא לדידי. ואפי' באופן שאכל כבר סעודת שחרית ויצא יד"ח סעודה, אחה"צ מותר לו לעשות סעודה גדולה עם ידידיו ותלמידיו, משום שמצוה לשמוח כל היום. ויש לדון להתיר אפי' באופן שכבר עשה סעודה גדולה עם תלמידיו וידידיו, לאכול עוד סעודה עם ידידיו ותלמידיו, [והסכימו לזה כמה מורי הוראה, אמנם ע"י מש"כ בדברי סופרים פרק מ"א סעי' צ"א]. וכ"ש שמותר לאבא או שווער (= חותנו) אבל [או לבן וחתן אבלים] להזמין את בנו וחתנו לאכול אצלו סעודת פורים, אף שכבר יצא יד"ח, דאין בזה משום קירבה כמו מתנה ומשלוח מנות. [כן מצדד בדברי סופרים פרק נ"ד סעי' י"ג].

עם הסיפא אפשר להסכים, אך הרישא ממש מוקשית. אם אדם כבר עשה סעודת פורים, כיצד נתיר לו לעשות סעודה נוספת? קולא זו נראית לי גדולה מדאי, כיון שהוא כבר יצא ידי חובה.

**שאלה מהקהל:** מה הדין אם האבל אכל בבוקר סעודה קטנה, וכי ייאסר עליו להשתתף בסעודה העיקרית?

**תשובת מרן שליט"א:** הסעודה הראשונה איננה חשובה, כי לא שתו בה יין, ואינה נחשבת אלא כפת שחרית. אנחנו מדברים כשעושה האבל סעודה מכובדת, כדת היום, שייאסר עליו לסעוד שוב.

**שאלה מהקהל:** מה הדין אם האבל אכל סעודת פורים, ואח"כ הלך למשפחה אחרת, האם אסור לו להשתתף שם?

**תשובת מרן שליט"א:** לפי מה שאנחנו אומרים, אסור, כי אפילו שישנה מצוה לשמוח בכל היום, אין צריך להגזים. מצות שתי סעודות ביום, מצינו רק בשבת.

הוא רבי יהודה הנשיא. הרי שיבוש גרר שיבוש. היה עדיף שיאמרו מארי, ונגמר הסיפור... לא יתבלבלו. אבל אין לנו מה לעשות להם. לעומתם, אנחנו מבני יהודה, דקפדי לישנא, כדאייתא בעירובין דף נ"ג.

זאת הנני אומר בכדי שנחזיק במסורת שלנו, ולא ניגרר אחריהם. לצערנו, הם השתבשו למלים אחרות לגמרי. רבו של הש"ך הוא הגאון ר' העשיל. האשכנזים קוראים לו, 'הרפה' ר' העשיל...

אבל עכשיו הנני רואה שלא הספיק להם לטעות בלשון הדיבור, אלא גם כתבו והדפיסו כך בזמנינו בספר, וכנ"ל. אם לא הייתי לומד עם אשכנזים, לא הייתי מבין את משמעות המלה. מה כתוב כאן? וכי, מותר לרפה לאכול ולשמוח עם תלמידיו? האם הביאו לכאן את רפה בר נחמני מהגמרא, שיאכל וישמח עם התלמידים? הכוונה אינה מובנת. אם כך אנחנו רואים בדור שלנו, שכותבים את השיבושים בגוף הספרים, מה שלא היה בעבר, שהשתבשו בלשון בלבד, מי יודע מה יהיה עם הדור הבא. השם יעזור.

נחזור לעניין. כתוב עוד בספר תורת המועדים [אות ה' דף תכ"ח] בזה"ל, ולכן מותר לאבל להדליק כלי זמר בפורים משום שמחת פורים, שכל שהוא ממצות היום, אין אבילות מפקיע, לפיכך מותר לו ליהנות מהכלי זמר. [וכן מתבאר עפ"י שו"ת זקן אהרן סי' רי"ג, וכן אמר לי הגרב"צ קוק בשם מרן הגרי"ש אלישיב, שבסעודת פורים שעושה עם בני משפחתו, מותר לו לשמוע כלי זמר].

זהו מפורש כמו שאמרנו, והנני רואה צורך להדגיש זאת, שלא כהפסקי תשובות.

אמנם בכלי זמר יש אומרים שאין להתיר רק לאחר שלושים, אבל בתוך שלושים אין להתיר כיון שאינו מחובת היום ואינו אלא תוספת

עוד כתוב בספר שם, ג. ומהא"י טעמא מותר לרבה לאכול ולשמוח עם תלמידיו, אם לא הייתי מכיר אשכנזים, לא הייתי מבין את הכתוב פה... רפה, פירושו רב של תלמידים, וכדלקמן. ובפרט באופן שאם לא יאכל סעודת פורים בחבורה, לא יהיה לאחרים שמחה בגלל זה, כגון בישיבות שאוכלים סעודת פורים עם ראש הישיבה או הר"מ והמשגיח, ועיקר השמחה תלויה בהשתתפותם. [והיינו כל שהוא בגדר רבים צריכים לו]. [דברי סופרים פרק מ"א סעי' מ"ו וסעי' צ' בהערות בשם שו"ת נחלי אפרסמון יו"ד סי' נ"ד] וכן מה"ט מותר לתלמידים לבוא לבית רבם האבל, באופן שעיקר שמחת פורים לתלמידים תלויה בזה שהם באים לרבם, [הערת הגר"נ יברוב במכתב].

לא ברור כ"כ מאין הגיע לאשכנזים שיבוש זה, לקרוא לרב של ילדים בשם רפה. האם מישהו פה יכול להסביר לו כיצד הגיעו מרב לרפה? אצל חז"ל ישנו רבי יהודה, וכן רבי יוסי. וכן הלאה. האשכנזים לא ידעו לנקד את המלה, רבי. אנחנו התימנים, וגם הספרדים, קוראים רבי, בחירק ומלרע. אבל האשכנזים קוראים, רבי, בפתח. וזו טעות. כי רבי הוא לשון גידול, כמו שתרגם אונקלוס את הפסוק בפרשת ויחי [נ', כ"ג], ילדו על ברפי יוסף, אתילידו, ורפי יוסף, זהו לשון גידול. אח"כ השתבשו שוב וקראו, רפי. אפשר לראות בספרים כגון ביעב"ץ ועוד, שמובן שלא ידעו כיצד לקרוא את המלה הזו, כי דנו אולי רבי, או רבי. ממש פלא לראות כי אפילו מלה נדושה כ"כ, לא היתה להם מסורת כיצד לקרוא. וכבר כתב הרשב"ץ במגן אבות, ריש פ"ב דאבות, שהקריאה הקדומה רפי, רי"ש בחירק.

קיצור הדברים, לרבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, קוראים רפי סתם כנודע. האשכנזים קוראים זאת רפי. כנראה ממילא חשבו האשכנזים, כי לרב של ילדים צריכים לקרוא רפה, כי אם יקראוהו רפי בסתם, יחשבו כאילו

שמחה, לכן בשלושים שאסור כל שמחה שאינה של חובה, אסור לו לשמוע כלי זמר.

אמנם, אנחנו הוכחנו מתשובת מהרי"ץ בשם זקן אהרן, שמותר גם בתוך שלושים.

ודוקא סעודת פורים בחבורה שהוא מחובת היום, כמ"ש משפחה ומשפחה, מותר לו לאכול בחבורה אפי' בתוך שבעה [עי' כ"ז בדברי סופרים פרק מ"א סעי' צ"א].

שאלה מהקהל: האם בנוסף להיתר לשמוע כלי נגינה, מותר לו גם להדליק בעצמו את השירים?

תשובת מרן שליט"א: להדליק, הכוונה להפעיל, לחבר לזרם החשמל, לפתוח את השירים, וגם יכול האבל בעצמו לעשות זאת, כי אין חילוק בינו לבין אחרים. ההדלקה אינה מתבטאת אלא בהכנסה לתקע.

שוב נקרא מתוך מה שכתוב שם [אות ו'], נראה שאם התחיל לאכול בחבורת אנשים קודם שקיעה והגיעה השקיעה וצאת הכוכבים של יום הפורים, יכול להמשיך לאכול ואינו צריך להפסיק. [דברי סופרים פרק מ"א בהערות אות צ', וכן אמר לי מרן הגר"ח קניבסקי].

הלכה זו נראית לי כחידוש גדול, ויתכן שאינה שייכת אלא לשיטתם, כיון שהאשכנזים רגילים להתחיל את הסעודה אחה"צ, ולהמשיך בלילה, לכן אינו חייב להפסיק, ויכול להמשיך בסעודתו כהרגלו. אבל אנחנו הורינו להפסיק בצאת הכוכבים, כיון שהמצוה נגמרת בלילה, ומכאן ואילך אין מצוה.

מנהג האשכנזים לאכול את הסעודה העיקרית מאוחר, וממשיכים אל תוך מוצאי הפורים, אינו ברור לי כ"כ. ידוע המעשה ששאל כומר אחד את מהר"י אייבשיץ, כנראה בגלל שהוא רצה להקניטו, לרמוז לו שהיהודים נמשכים ונגררים בזה אחרי הגויים, "סעודת הפורים אצלכם

ממש מוזרה בעיני. הרי אצל היהודים מקובל שהיום הולך אחר הלילה, כמו שכתוב ובראשית פרק א', וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי. וכן כולם. גם השבת מתחילה בלילה ונגמרת בסוף היום. וכן כל החגים. מאידך, אצל אומות העולם הדבר הפוך, הלילה הולך אחר היום. ממילא אני תמיה, מדוע היהודים משנים ממנהגם, וקובעים את הסעודה הזאת במוצאי הפורים. הרי זהו כמנהג הגויים, שקובעים את הלילה אחר היום?".

מהר"י אייבשיץ היה חריף, וענה לו, "הנה גם לי ישנה ג"כ קושיא עליכם, אבל הפוכה. בחג המולד, הנכם עושים כמו היהודים, מתחילים בלילה וגומרים ביום, מדוע?".

"אבל ישנו תירוץ אחד לשני השאלות. אנחנו עושים פורים בגלל גוי (המזן), ואתם עושים חג המולד בגלל יהודי (ישו שר"י)...".

אמנם, מהר"י אייבשיץ אמר זאת כפי מנהגם, אבל אנן בדידן נשארו במנהגינו הותיק, גם היום, ועושים את המשתה כדת ישראל, ביום הפורים. לא משנה לנו בגלל מי נגרמה השמחה.

בעיקר הדבר יש לכאורה לשאול, הרי אבילות אינה נוהגת בשבת, וכי אם ישב אבל עם רעים וחברים בסעודה שלישית, וישמח ויתענג בשמיעת השירים וכיוצא בהם. ועתה הם לא הוציאו את השבת בזמנה, אלא המשיכו כמה שעות, אל תוך הלילה, לפני שהוציאו את השבת, כגון שעוד לא עשו הבדלה. וכי נאמר שהוא יכול להמשיך עמם את השמחה? הרי אליבא דאמת, כעת הוא כבר יום חול, מוצאי שבת, ואין עליו מניעה מלהפסיק, רק שאינו רוצה. ברור אפוא דמסתברא שאסור לאבל להמשיך את הסעודה אחר צאת השבת, ולומר כי הוא עדיין לא הוציא את השבת.

שאלה מהקהל: אולי השמחה עדיין יכולה להמשיך גם בלילה? הרי לגבי על הנסים מצינו שאומרים אותו גם בלילה?

בספר תורת המועדים כתב עוד [אות י"ב, דף תכ"ט] בזה"ל, מכל מקום אם שלחו לאבל מותר לו לקבלו, ואי"צ להחזיר, והנותן יצא ידי חובתו. שהרי כל הטעם שלא שולחים, הוא משום דחשיב כשאלת שלום, וכיון שכבר שאל בזה ששלח, מה יעזור שיחזיר לו בחזרה? [שו"ת כת"ס סי' קמ"א]. אך אם שלח לו דבר של שמחה, נראה שאסור לו לקבל, שהרי כאן האיסור הוא משום השמחה, ולא משום שאלת שלום (דברי סופרים פרק נ"ד ס"א). מה שהוא פותח ברישא, זהו גם חידוש, אמנם כך העלינו ג"כ בשלחן ערוך המקוצר סי' קכ"ג אמצע סעיף ז' יעו"ש. אבל אם החידוש נכון, אולי שייך לומר גם על דבר שמחה כי מותר לו לקחת, כיון שהוא מיועד עבור שמחת היום. הנה דבר שמחה פירושו יין, או מיני תפנוקים שונים, ואולי אפשר להתיר מפני שמחת היום. לפי דעתי אין האיסור פשוט כ"כ.

**שאלה מהקהל:** מה הדין אם המקבל עני?

תשובת מרן שליט"א: לעני אבל מותר לתת כסף, אך לא דברי שמחה.

בספר דברי סופרים [להרב יברוב, קיצור הלכות אבילות, פרק מ"א, דף תקי"ז] כתב כך, לדעת הזרע אמת, דוקא אחר שלושים מותר, אבל תוך שלושים, אסורים אבי החתן ואמו להיכנס לסעודת נישואי בנם. ובערוך השלחן מתיר להיכנס לשמחת בניו ונכדיו אף תוך שלושים. ורבים מקילים בזה אף בשאר קרובים, ואין להקל בזה, אך אין למחות ביד המיקלן. למעשה אנחנו מתירים להיכנס לשמחת בניו ונכדיו, אפילו בתוך השלושים, שלא כמו שכתוב פה, כיון שהדבר להם גורם עגמת נפש. עכ"פ לי העניין. וכן בשאר קרובים.

לגבי הנושא שלנו, כתוב שם [דף תקי"ח] כך, סעודת חוה"מ [או יו"ט], מותר לאבל לאכול בחבורה אפילו חוץ לביתו. כיון שמקובל להביא אנשים קרובים ממשפחתו, ואוכלים

תשובת מרן שליט"א: אומרים על הנסים בלילה, מכיון שהולכים אחר הכזית הראשון. גם רצה אומרים בצאת השבת, כי הברכה נקבעת לפי הכזית הראשון. אבל בעניינינו אין הדבר ראוי, כיון שהדין לא נאמר אלא בדיעבד, אחר שאירע מצב כזה, אבל אין להגזים יותר. הדבר נראה כאילו הוא מחפש להתחכם בכדי להתיר לו את השמחה.

האמת שאפשר לחלק יותר ולומר כי בפורים הדבר קבוע אצלם להימשך אחר הלילה, ואילו במוצ"ש תלוי ברצונו. זהו חילוק מסויים, אך אינו מוצא חן בעיני כ"כ.

**שאלה מהקהל:** חילוק נוסף אפשר לומר, שבמוצ"ש ישנה מצות תוספת שבת?

תשובת מרן שליט"א: אם כדברייך, מה נאמר אם יחליט האבל להוסיף על השבת, שעות על גבי שעות? ברור כי הוא רק מחפש לברוח מתחושת צער האבילות. הדבר מזכיר את מה שאומרים, כי ישנם אנשים שאין להם תרי"ג מצוות, אלא תרי"ג בעיות... תמיד הם מחפשים כיצד לעקוף, ולהסתדר עם ההלכה, לחפש את ההיתרים. עלינו לבקש תמיד את רצון ה', בלי פניות, לא לבקש תמיד את הקולות, ולהרגיש נקי, כביכול הוא לא עבר על הדינים המפורשים. אמנם, אם ישנה סיבה מיוחדת, אפשר להבין. אך בלא סיבה, אין נראה לי להתיר.

**שאלה מהקהל:** המשנה ברורה בסוף סימן תרצ"ו אומר לגבי הפטור אם הזיק לחבירו בפורים, כי השמחה נמשכת גם בלילה שאחרי הפורים?

תשובת מרן שליט"א: אכן לשיטתם הם צודקים, כיון שסיבת ההיתר שייכת גם בלילה שלאחריו, ואינו מזיק אלא מתוך שכרות, ובעיקבות שמחת הפורים, וכך מקובל. אנחנו לא פוסקים כך, אבל דברי הגר"ח יתכנו לשיטתם דוקא.

ביחד, בבית או מחוץ לבית, מותר לאכל להשתתף יחד עמם. אך הוא מגביל את ההיתר ואומר, ודוקא אחר שלשים, אבל תוך שלשים, אסור אפילו בביתו. אולם, צריכים להעיר כי אין הדבר אמור אלא בפרהסיא, וכגון בחוה"מ, שאין אפשרות לדחותו לאחר כמה ימים, ומקובל במשפחה להביא את הקרובים לסעוד עמו ביחד, ואם לא יזמינם, הדבר ניכר כאבילות בפרהסיא, לכן מותר. אבל אין לזיום מלכתחילה סעודות כאלו בתוך השלושים.

בשמחת תורה נוהגים שגם אבל בתוך שנה או שלשים משתתף בביהכ"נ בשמחה ובהקפות כרגיל, כמו שכתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר סי' קי"ט הערה י"ד דף ר"נ. זכורני ששאלתי בזמנו אחד יודעספר קרוב משפחתי על כך, וענה לי, מעולם לא ראיתי ולא שמעתי מי שנמנע בשמחת תורה מלהשתתף מפני זה שהוא אבל. אמנם הכלל הוא, שלא ראינו, אינה ראייה, אבל בכגון דא הוא ראייה, כי זה דבר מצוי ונרגש. [אמנם שמעתי כי מהר"י אלשיך כשהיה אבל על אמו, עשה רק הקפה אחת, וישב. וע"ע פני ברוך סי' כ"ט סעיף י'.]

לגבי המקומות שאכלו "מעצוב" ו"סמנה" בפורים, ארבעה טעמים לכך. השלמה לשיעור מוצש"ק פקודי.

בעז"ה, גם בליל הסדר הבעל"ט, נקיים את מנהגינו הקדום לטבל את הכזית מצה בחרוסת. הפוסקים דנו בדבר, הגאונים והרמב"ם, וגם מהרי"ץ ועיין באורך באגדתא דפסחא פרי עץ חיים מדף ש"ע. לבד מהעניין ההלכתי, תשובה על מה שטענו המערערים, כי החרוסת מבטלת את טעם המצה דאורייתא, אמרו טעם אחר לאכול את המצה דוקא בחרוסת, כי אבותינו במצרים אכלו את המצה ביחד עם הטיט, בשעת העבודה, ולא נתנו להם המצרים שהות לאכול את המצה בפני עצמה.

חושבני כי זאת הסיבה למה שהביאו מנהג לאכול בפורים מעצוב, או כפי שיש אחרים

שאומרים מעצובה. (אנחנו רגילים לומר מעצוב). אכלו את המעצוב ביחד עם סמנה, דהיינו חמאה. האם אתם שמעתם על המאכל הזה, ומתי אוכלים אותו?

תגובת הקהל: בערבי צום, גם בערב תשעה באב.

תשובת מרן שליט"א: אכן, וגם בערב יוהכ"פ, בסעודה המפסקת, כיון שהיא עשויה ממצה, שאינה מתעכלת מהר, לכן אוכלים אותה אז, לעכב את העיכול. להקל על הצום. המעצוב הוא מאכל חשוב מצד אחד, טוב ומשובח, אך התועלת שלו היא בעיקר בכך שהאוכל מאחר להתעכל, וכך האדם נשאר שבע זמן ממושך. זאת אחת הסיבות שהאכילו המצרים את אבותינו מצה, כי הם לא רצו שיאכלו היהודים הרבה. כך כתבו בשם הר"א אבן עזרא, שכאשר נתנוהו בהודו בבית הסוהר, ראה שהאכילו את האסירים מצה. ישב האבן עזרא וחקר, עד שהבין כי זאת הסיבה. בספר נפלאות מתורתך, על הפסוק **פִּי גִרְשֹׁוּ מִמִּצְרַיִם** [שמות י"ב, ט"ל], הבאנו את מקורות העניין האמור, כי גם במצרים אבותינו אכלו מצה מפני כן.

הפלא הגדול הוא, מדוע חלק נהגו לאכול מעצוב וסמנה ביום הפורים? כך ראיתי מביאים בשם תכלאל, וגם באוצרות פורים דף קס"ה, אותו הדפיסו בזמן האחרון, אחרי תפילת שחרית ומגילה, הולכים לבתיהם בשלום לסעוד סעודת פורים, עם מעצוב וסמן. והסימן, **סֵלַת חֲלוֹת מִצֵּת בְּלוֹלַת בִּשְׁמֵן וְרִקְיָי מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֵן** [ויקרא ב', שיעקר מצותו ביום, דהיינו, עיקר סעודת פורים היא ביום, וכדלקמן].

ממש התפלאתי לראות זאת, וכי אוכלים בפורים מעצוב וסמנה? הלא המנהג המקובל, וכן זכורני בילדותי, לאכלם דוקא בסעודה המפסקת של ערב כיפור ותשעה באב? וכי אוכלים ביום פורים מעצוב וסמנה? הרי הסעודה דאז היא סעודה חשובה רגילה? [אמנם לפעמים עשו זאת גם בשאר ימות השנה].

אלא שאפשר לטעון, אולי הם סמכו על הפוסקים שאינם מצריכים לאכול דוקא פת, הלא המה המגן אברהם [סי' תרצ"ה], והברכי יוסף [שם], ועוד אחרונים. עוד אפשר לומר כי כיון שברכת המעצוב היא מזונו, כי אופן עשייתה מבואר [הערות שם] כך, מאכל ערב, עשוי פתיתים של ריקקי לחם חמים וטריים, פתותים בחמאה רתוחה ובביצים. כל זה נעשה בכלי ראשון, מפותתים את ריקקי הצלוף הדקים שם, ומסתבר גם כי לבד מאופן הבלילה, עצם הדקות שלהן גורמת שברכתן תהיה מזונו. המעצוב נעשה מריקקים דקים, הנלווים ללא שמרים. אבל יתכן להיות באופן שברכתו המוציא, תלוי אם יש בפתיתים כזית, לפי מחלוקת הפוסקים בדין תביצא ואכמ"ל.

מובן לענ"ד עכ"פ ממילא, כי הדבר בא להזכיר לנו את ימות הפסח.

נמצאנו למדים כך. בפסח מטבילים את המצה בחרוסת, וכיון שהיא טפלה למצה אינה מבטלת את טעמה, כיון שכל אכילות לילה זה הן בטיבול, [ועיין אגדתא דפסחא פרי עץ חיים] מהדורא שנייה אות ק"ד דף ר"ז ד"ה ואף, וס"ק רפ"ב דף ש"א ד"ה וכבר]. משא"כ במעצוב, שמבטלת החמאה את טעמו, ומערבים גם ביצים, לשמחת היום. זו הסיבה הראשונה שכתבתי שם, מדוע נהגו לאכול את המעצוב.

כדי שיובנו הדברים היטב, נביא את דברינו שם כצביונם. ומשום חיבת הקודש, אצרף הערה קטנה לגבי המובא כאן בסימן תרצ"ה לעניין סעודת פורים, שיש שנהגו לאכול בסעודה זו ריקקים דקים הנקראים מעצוב, משוחים בסמן שהיא חמאה רתוחה. והמקור לזה מצויין שם שהוא מובא בתכלאל וכו', ע"כ. וסגנון זה יכול להטעות שהדבר מובא בתכלאל בלשון ידיעה, דהיינו בניקוד פתח, כלומר באחד התכאליל המפורסמים והמוסמכים מגדולי חכמי תימן מקדם. אבל רק המעיין במקור, יבין שצריך לקרוא בתכלאל בשוא, כי מדובר

בכל אופן הערתי על כך, כי מה שהביאו זאת בשם התכלאל, זו טעות, ואין זאת אלא מציאה מתכלאל חדיש, לפני כמאה שנה, ומסתבר שהיו מקומות שנהגו כך, אך הדבר אינו נפוץ ברוב המקומות.

מסתבר כי עיקר הטעם שלהם, מדוע לאכול מעצוב וסמנה ביום הפורים, שרצו לרמוז על הפסח הקרב ובא. כיון שיום פורים חל שלושים יום קודם לפסח, וכתבו האחרונים [ועיין בפרי חדש, ובחק יעקב בסימן תכ"ט, ועוד] לשאול ולדרוש בהלכות הפסח, כבר מיום הפורים, וכן מנהגינו. לכן חפצו מנהיגי המנהג, להזכיר לנו את ימות הפסח. מסתמא זו היתה הסיבה שלהם, כי אם אכלוהו מחמת חשיבותו, שהוא מאכל ערב ומשובח, הרי ישנם מאכלים החשובים וטובים יותר ממנו.

מצד אחד צריכים לאכול בפורים בשר, שכן כתב הרמב"ם [פ"ב ממגילה הלכה ט"ז] כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו. וכן מתבאר מהש"ע [סימן תרצ"ו סעיף ז', לגבי דין אונן שמותר בבשר ויין, יעו"ש. ממילא מובן כי מצות היום לאכול בשר, לרוב חשיבות הסעודה.

ולכאורה תמוה, הרי הסמנה הוא חלבי. אך זו אינה קושיא, כי יכולים לאכול תחילה את המעצוב והסמנה, ועל ידי קינוח והדחה, מותר לאכול אח"כ אפילו בשר בהמה.

לא מסתבר עוד כי הם אכלו בנוסף פת רגילה, מאחר שהמעצוב הוא לבד משביע, כיון שאינו מתעכל מהר. ישנם פוסקים האומרים כי בפורים חובה לאכול פת, ואין מספיק שאר מטעמים, וכך נוהגים בדרך כלל, עד שאינני יודע אם יש מישהו הנוהג אחרת. מקובל אצל כל הציבור לסעוד סעודת פורים על פת. גם בחוברת שערי יצחק שהזכרנו מקודם [תרומה ה'תשע"ח דף ח'] לגבי אבילות בפורים, כתבנו כך.

בספר שכותבו לא ידוע. ואדרבה, מפורש שם שזה מ"מחזור חדיש" משמע מאוחר. באופן שאין לזה משמעות כלל כך חשובה, וכתב מה שידע ממנה עירו וסביבתו, ואין ראיה שזה קדום.

והנה במחזורינו לא נודע הדבר, אדרבה, מעצוב וסמן היה נהוג לאכול בדרך כלל בסעודה המפסקת של ערבי יום הכיפורים ותשעה באב, כיון שהרקינים הם מצות שלא תפחו ואינם מתעכלים מהר, כדי להקל על הצום כנודע (וכמו שיש מפרשים כי כבר בשעבוד מצרים האכילו המצרים את אבותינו מצה מהאיי טעמא, בשביל שלא יאכלו אלא מעט). אבל לפעמים עשו זאת גם בשאר ימות השנה. על כל פנים כך מובא שם, אחר תפילת שחרית וקריאת המגילה, הולכים לבתייהם לשלום לסעוד סעודת פורים מעצוב וסמן, והסימן סלת חלות מצות בלולים בשמן ורקיני מצות משוחים בשמן (ויקרא ב', ד'), שעיקר מצותה ביום, ע"כ. ומשמע שמדובר על סעודת פורים העיקרית (לא פת שחרית שאוכלים בנתיים, וכמו שכתבתם לנכון כאן, לא כמו שנכתב באורה ושמחה דף קמ"ט). וזהו שסיים שעיקר מצותה ביום, דהיינו כמבואר בש"ס ובפוסקים סימן תרצ"ה סעיף א' שאין יוצאים ידי חובת סעודת פורים בלילה אלא ביום, ומכל מקום ירבה קצת גם בסעודת הלילה. ולא קאי כלפי קרבן מנחה שעליו מדבר הפסוק שהביא, כי כל הקרבנות ביום, ולא רק עיקר מצותן. ואפשר שהמכוון במנהגם ובסימן הזה הוא לרמוז על חג המצות הממשמש ובא, בבחינת שואלים ודורשים בהלכות פסח קודם לפסח שלושים יום, ומהאיי טעמא הנהיגו כך באותם המקומות, להזכיר זאת. ובמקום אחר הארכת עוד בס"ד בפנים נוספות. עד כאן מה שנדפס שם.

חשבתי על סיבות נוספות לאכילת המעצוב, כגון כיון שמכנינים את ביחד עם "סמן". סמן, היינו חמאה, אבל מובן למדייקים, כי סמן

בלשון ערבי, הוא בעצם שמן, בלשון הקודש, וכן פתר רב סעדיה גאון. והשמן רומז לחכמה, כמו שכתוב בקהלת [ט', ח'], וְשָׁמֶן עַל רִאשָׁךְ אֵל יִחָסֶר, וחשבו מתקני המנהג, שישנו עניין לאכול את אותו הסמן, כדי שלא יחשבו האנשים רק על שמחה והוללות, אלא כמו שאומר הרמ"א [סימן תרצ"ה], טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר, ליהודים היתה אורה ושמחה, ודרשינן, אורה, זו תורה. זה מזכיר לעסוק בתורה.

הערה מהקהל: ישנם המוסיפים דבש אל המעצוב.

תשובת מרן שליט"א: נכון. וגם זה רמז לתורה, על דרך שכתוב 'דבש וחלב תחת לשונך'.

הערה מהקהל: אולי אפשר לרמוז גם, לפי מה שכתוב בספרים כי פורים כפורים.

תשובת מרן שליט"א: אך זה גם בערב תשעה באב.

יכולה להיות סיבה נוספת, עפ"י מה שמובא בגמ' במגילה [דף ט"ז ע"א], כשבא המן להלביש את מרדכי, ולהרכיב את מרדכי על הסוס, בהיאי שעתא, נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אתא המן ויתיב ליה קמייהו, ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה. אמר להו, במאי עסקיתו? אמרו ליה, בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה, מייתי מלי קומציה דסולתא, ומתכפר ליה. אמר להו, אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי. לפי זה יש לרמוז ולשייך לפורים גם את המעצוב, כיון שכפי שאמרנו מקודם, הביאו את הפסוק, סֶלֶת חֲלוֹת מִצֵּת בְּלוֹלֹת בְּשֶׁמֶן וְרִקְיֵי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן, והרי לפני כן כתוב, וְקִמַּץ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסֻּלְתָּהּ וּמִשְׁמָנָהּ. נמצאנו למדים כי הדברים קשורים ושייכים לעניין היום, להזכיר את עניין הקמיצה, שהצילה אותנו מגזירת המן.



גם בן הגר"ח פ, הג"ר רחמים נסים יצחק פלאגי זצ"ל, בספרו יפה ללב, מזכיר מנהג זה, מנהגינו לאכול בליל י"ד ובוקר, אחר תפילת שחרית, ביעתא ביצים מבושלים בקליפתן, כמו בליל פסח. ועוד.

קיצור הדבר הוא כך. אמרנו ארבעה טעמים בס"ד, על אותם שנהגו במנהג זה, אך אין ידוע כלל, האם המנהג נמשך או נשתנה.

לפי ענ"ד מנהג אכילת המעצוב בפורים, אינו נפוץ, ואינו ידוע. עיקר הסיבה כנראה היא משום שהמנהג הגיע מחוץ לתימן, לכן זה לא החזיק מעמד. הדבר יובן עפ"י מה שהזכירו הראשונים בסוגיית "לחמניות" [בברכות דף מ"ב, ע"י בתוס' שם, ובב"י סימן קס"ח בשם המרדכי] כי אוכלים את מאכל הלחמניות בפורים. המגן אברהם דן [סימן קס"ח ס"ק י"ג] לגבי קביעות סעודה על הלחמניות הללו, מהי ברכתם, והעיד כי אותם הלחמניות ידועות מכך שאוכלים אותן בפורים. הסמ"ק כתב כי אוכלים אותן בליל פורים, או בליל ברית מילה.

מובן אפוא כי היתה להם קביעות סעודה בפורים על אותן הלחמניות מזונות, וממילא חזרו ודנו האם ברכתם משתנית להמוציא. וכיון שכך היה המנהג אצלם, מסתבר כי באיזה מקומות בתימן למדו מהם, ואימצו את מנהג אכילת המעצוב. הראיה מכך שאכילת מעצוב בפורים, אינה ידועה אצל התימנים, ולא נפוצה. אנחנו לא שמענו על מנהג כזה, ולא ראינוהו. אם מישחו ידע על איזה מקומות שנוהגים כך, שיודיענו, לתועלת הציבור. אם יש שאלות או הערות, עכשיו הזמן.

ברוך ה', הנני שמח שהעניינים הובנו לתועלת הציבור, התלבנו והתבררו. ברוך י"י לעולם אמן ואמן.

עד כאן אמרנו שלושה טעמים. אפשר להוסיף טעם רביעי, לו זכיתי בסייעתא דשמיא מיוחדת. בדיוק תוך כדי עסקי בנושא הזה, קיבלתי את גליון פנינים [מאת הרב מרדכי חיים, גליון פ"א] שם מובא כי ישנו מנהג בכמה ארצות לאכול ביצים, הסיבה היא, כיון שרצה המן לקעקע בַּיְצָתָן של ישראל. אנחנו גורסים כפי שאמרנו מקודם, לקעקע בַּיְצָתָן, אבל ישנם הגורסים, לקעקע בַּיְצָתָן. אך שני הדברים הולכים למקום אחד, לקעקע את השורש.

המן הרשע רצה להיות המחנות של אחשוורוש, ומפני כן הוא שכנע את המלך והשרים "להעִיף" את ושת, דהיינו כדי שישא במקומה את בתו, כנז' במדרש אסתר רבה. אם חס ושלום זממו היה עולה בידו, הדבר היה חמור מאד. וכך כתוב בספר אורה ושמחה, למה"ר אליהו הכהן בעל שבט מוסר [מובא בגליון הנ"ל], הטעם שהנערים נותני העצה וכו'. מזה הטעם נהגו ישראל לאכול ביצים בפורים, לזכור מה שביקשה המן לקעקע בַּיְצָתָן של ישראל. מובן כי מה"ר אליהו הכהן גורס בַּיְצָתָן, שהיא שורש האפרוח. ממנה הוא נוצר. אמנם, אנחנו אומרים שזה מלשון בָּצָה, כמו שכתוב [איוב ח', י"א], הַיָּגָאָה גָּמָא בְּלֹא בָצָה, זו הלחות, הדבר הנותן את השורש והקיום לכל הצמח.

בגליון פנינים הביא עוד ספרים שכתבו כך, כגון ממהר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי שכתב בזה"ל, המנהג לאכול ביצים, משום דהיה מבקש המן לקעקע ביצתן של ישראל, ואי נמי דהוא לשון ביעא, דבעו רחמים ואפרקינן. עוד הובא שם מהספר 'חיים ביד', בליל י"ד באדר, שאותה הלילה נוהגין כולם לאכול ביצים, על סמך דבעו רחמי. ועל סמך דביקש לקעקע ביצתן של ישראל.

אמנם מה שהבאנו משם מהר"ח פלאגי, דבעו רחמים ואפרקינן, חל פה שיבוש קצת. הכוונה היתה על דרך מה שנתנו טעם לאכילת ביצה בליל הסדר, דבעא רחמנא למפרקינן.